

II . ΠΕΡΙΛΗΨΗ

A. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Περίληψη λέγεται η συνοπτική και περιεκτική απόδοση ενός κειμένου (προφορικού ή γραπτού), η οποία περιλαμβάνει τα κύρια σημεία-ιδέες του. Η περίληψη αποτελεί ένα νέο κείμενο, ισοδύναμο με το αρχικό, το οποίο και υποκαθιστά, αφού αφαιρεθούν τα επουσιώδη στοιχεία του αρχικού κειμένου. Το περιληπτικό, μάλιστα, κείμενο διαθέτει αυστηρή οργάνωση.

Η περίληψη, αν και προσωπική δημιουργία, αποτυπώνει το πνεύμα του αρχικού κειμένου, χωρίς να το προδίδει ούτε να το σχολιάζει.

Η δημιουργία της περίληψης στηρίζεται στην τεχνική των σημειώσεων, δηλαδή τη σύντομη καταγραφή των κύριων σημείων ενός κειμένου και την απόδοση της δομής του με τη μορφή ενός διαγράμματος. Οι σημειώσεις, που κρατάμε από ένα κείμενο, μας βοηθάνε να διακρίνουμε και να συγκρατούμε τις σημαντικότερες ιδέες του, να αφομοιώνουμε τις πληροφορίες και να παρακολουθούμε τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα. Τα στοιχεία αυτά είναι απαραίτητα, όχι μόνο προκειμένου να κατανοήσουμε το περιεχόμενό του, αλλά και να αποδώσουμε συνοπτικά το νόημά του.

Συνεπώς, η λογική σύνδεση των σημειώσεων ή η ανάπτυξη του διαγράμματος αποτελούν το υλικό πάνω στο οποίο θα δομηθεί η περίληψη ενός κειμένου.

1. Πώς οδηγούμαι στην περίληψη

Τα στάδια για τη συγγραφή μιας περίληψης είναι τα εξής:

- A. Συνολική επεξεργασία του κειμένου.
- B. Επεξεργασία ανά παράγραφο.
- Γ. Σύνθεση της περίληψης.
- Δ. Έλεγχος περίληψης.

Αναλυτικά τα βήματα που ακολουθούμε σε κάθε στάδιο είναι τα εξής:

A. Συνολική επεξεργασία του κειμένου

α. Εντοπίζουμε το θέμα του κειμένου και τη βασική θέση του συγγραφέα. Η θέση του συγγραφέα θα βρίσκεται συνήθως στον πρόλογο, ενώ στο κύριο μέρος θα τεκμηριώνει και θα επιχειρηματολογεί για την απόδειξη της θέσης του. Η συλλογιστική πορεία που ακολουθεί είναι παραγωγική. Μπορεί, όμως, η θέση του συγγραφέα να βρίσκεται στο τέλος του κειμένου, οπότε στο κύριο μέρος εξετάζει κάποιες επιμέρους περιπτώσεις, για να καταλήξει στη θέση του, που τη διατυπώνει στον επίλογο. Η συλλογιστική πορεία που ακολουθεί είναι επαγωγική. Σπανιότερα, η θέση του συγγραφέα δεν είναι ευκρινής, αλλά υπονοείται ή εξάγεται από όλη την ανάγνωση του κειμένου.

β. Διακρίνουμε τη δομή του κειμένου (Πρόλογος, Κύριο Μέρος, Επίλογος) και το χωρίζουμε σε ευρύτερες νοηματικές ενότητες, ομαδοποιώντας τις παραγράφους που έχουν νοηματική συνάφεια. Μπορούμε να δώσουμε και έναν πλαγιότιτλο σε κάθε νοηματική ενότητα.

B. Επεξεργασία ανά παράγραφο

Μετά τη γενική εικόνα του κειμένου που αποκομίσαμε από το πρώτο διάβασμα, προχωράμε στην αναλυτική επεξεργασία του, κρατώντας σημειώσεις ανά παράγραφο.

α. Σημειώνουμε τα δομικά στοιχεία κάθε παραγράφου (Θεματική πρόταση/περίοδος, Λεπτομέρειες/Σχόλια, Κατακλείδα) και εντοπίζουμε τη βασική της ιδέα/θέση, η οποία συνήθως βρίσκεται στη θεματική πρόταση ή σπανιότερα στα σχόλια και σε όλη την ανάπτυξη της παραγράφου.

β. Αναζητούμε στα σχόλια της παραγράφου σημαντικές ιδέες που αναλύουν και στηρίζουν τη βασική θέση.

γ. Παραλείπουμε τα επουσιώδη και τις λεπτομέρειες (παραδείγματα, γνωμικά, επεξηγήσεις, προσδιορισμούς, στατιστικά στοιχεία κ.ά.).

δ. Βρίσκουμε στην κατακλείδα, εφόσον υπάρχει, στοιχεία που συμπληρώνουν τη βασική ιδέα της παραγράφου.

ε. Δίνουμε τον πλαγιότιτλο κάθε παραγράφου.

Γ. Σύνθεση της περίληψης

Εφόσον έχουμε ολοκληρώσει τα προηγούμενα βήματα και έχουμε κρατήσει σημειώσεις ανά παράγραφο, μπορούμε να προχωρήσουμε στη σύνθεση της περίληψης. Με τη βοήθεια των διαρθρωτικών λέξεων που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, επισημαίνουμε τη συλλογιστική του πορεία και προχωρούμε στη σύνδεση των νοημάτων και στη σύνθεση της περίληψης. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η σύνδεση των νοημάτων δεν γίνεται πάντοτε με τη σειρά που παρουσιάζονται στο κείμενο, αλλά με βάση τις σχέσεις που τα συνδέουν (αίτιο, αποτέλεσμα, επεξήγηση κ.λπ.), καθώς, επίσης, ομαδοποιούμε τα κοινά σημεία.

Για να γραφτεί μια σωστή περίληψη, εργαζόμαστε ως εξής:

- Προτάσσουμε μια εισαγωγική περίοδο με αναφορά στον συγγραφέα ή το κείμενο με την οποία επισημαίνουμε το θέμα του κειμένου ή/και ενημερώνουμε για τη βασική θέση του συγγραφέα. Μπορούμε να αξιοποιήσουμε διάφορους εκφραστικούς τρόπους έναρξης της περίληψης, επιλέγοντας την ενεργητική ή παθητική σύνταξη:

Ο συγγραφέας (αρθρογράφος, δοκιμιογράφος κ.ά.) πραγματεύεται/αναφέρεται/εκθέτει τις απόψεις του για... Με αφορμή το ..., ο συγγραφέας διερευνά/προσεγγίζει/προσπαθεί να ερμηνεύσει το πρόβλημα/ φαινόμενο ... (ενεργητική σύνταξη).

Το θέμα του κειμένου είναι... Το κείμενο αναφέρεται/πραγματεύεται... (παθητική σύνταξη).

Κάποια ενδεικτικά ρήματα παρουσίασης του αρχικού κειμένου είναι στην περίπτωση:

α) της αφήγησης: αφηγείται, εκθέτει, αναπαριστά, παρακολουθεί, διηγείται, εξιστορεί κ.λπ.

β) της περιγραφής: περιγράφει, παρουσιάζει, εξετάζει, εντοπίζει, ξεχωρίζει, διακρίνει, κοιτάζει κ.λπ.

και **γ) της επιχειρηματολογίας:** εκθέτει, συμβουλεύει, εξετάζει, σχολιάζει, έχει τη γνώμη, έχει την εντύπωση, έχει την πεποίθηση, έχει την άποψη, παρουσιάζει, καταθέτει, γνωστοποιεί, διατυπώνει, συνιστά, προτείνει, πιστεύει, θεωρεί, επιδοκιμάζει, αποδοκιμάζει, απορρίπτει, αμφισβητεί, αντιτίθεται, μέμφεται, κρίνει, εκτιμά, εξηγεί, υποστηρίζει κ.λπ.

- Έπειτα προσέχουμε τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων, έτσι ώστε να υπάρχει συνοχή (= μορφική σύνδεση) και συνεκτικότητα (= νοηματική σύνδεση) στο κείμενο και παρουσιάζουμε με λογική σειρά τις σημαντικότερες ιδέες κάθε παραγράφου. Στο κείμενό μας, δηλαδή, πρέπει να αποδώσουμε τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα με τη βοήθεια των κατάλληλων λέξεων της περίληψής μας.

- Εφαρμόζουμε διάφορες τεχνικές πύκνωσης και υιοθετούμε ένα ύφος ουδέτερο και αντικειμενικό με πληροφοριακό χαρακτήρα.

Βασικές τεχνικές πύκνωσης του αρχικού κειμένου

- Απαλοιφή ονοματικών ή άλλων προσδιορισμών/πληροφοριών (π.χ. η όμορφη πόλη = η πόλη).
- Αντικατάσταση μιας σειράς υπωνύμων από το υπερώνυμό τους, δηλαδή η απόδοση εννοιών της ίδιας οικογένειας με έναν ευρύτερο, περιεκτικότερο όρο (π.χ. ποίηση, μυθιστόρημα, διήγημα, πεζογράφημα, ηθογράφημα = η λογοτεχνία - π.χ. οι εφημερίδες, τα περιοδικά, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο = τα μέσα μαζικής ενημέρωσης).
- Αντικατάσταση μιας σειράς ενεργειών από μια φράση/λεκτικό σύνολο που συνοψίζει/επιγράφει την όλη πράξη (π.χ. Ελέγχει τους φορείς εξουσίας, πρωτοστατεί στις εκλογικές διαδικασίες, αναλαμβάνει δημόσια αξιώματα = συμμετέχει στα κοινά - π.χ. Ξύπνησε, σηκώθηκε από το κρεβάτι, ντύθηκε, πλύθηκε, έφαγε γρήγορα το πρωινό του, πήρε τη τσάντα του κι έφυγε για το σχολείο = ετοιμάστηκε και πήγε στο σχολείο).
- Σύμπτυξη στην ίδια περίοδο των νοημάτων δύο ή περισσότερων παραγράφων, στις οποίες παρατηρείται συνάφεια ως προς το περιεχόμενο, μέσω δευτερευουσών προτάσεων.
- Αντικατάσταση δευτερευουσών προτάσεων από μετοχές, επίθετα ή προθετικά σύνολα (π.χ. Αν επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε = διερευνώντας - π.χ. Επειδή προκλήθηκε πανικός.. = εξαιτίας του πανικού).
- Αντικατάσταση μιας περίφρασης από μονολεκτικό τύπο (π.χ. Το σύνολο των μελών που απαρτίζουν = η ολομέλεια).
- Αντικατάσταση προθετικού συνόλου από ένα επίρρημα (π.χ. Επιβλήθηκε με υπέρμετρη βαναυσότητα = επιβλήθηκε βάνουσα).
- Αντικατάσταση αρνητικού ρήματος από αντίστοιχο καταφατικό (π.χ. Δεν δέχτηκε να παραμείνει = αρνήθηκε να παραμείνει).
- Αντικατάσταση ερωτηματικών προτάσεων (ευθειών ή πλάγιων) από προτάσεις κρίσης (π.χ. Ποιος διατείνεται ότι η ανεργία μπορεί να καταπολεμηθεί με ανέξοδη δημοκοπία; = Με ανέξοδη δημοκοπία η ανεργία δεν μπορεί να καταπολεμηθεί).
- Συνθέτουμε την περίληψη με τέτοιο τρόπο ώστε κάθε παράγραφος του κειμένου να αντιστοιχεί σε μια περίοδο ή ημιπερίοδο της περίληψης. Στην περίπτωση κατά την οποία σε δύο παραγράφους του κειμένου παρατηρείται νοηματική συνάφεια, παρουσιάζουμε ενιαία τα κύρια σημεία τους.
- Η περίληψη γράφεται, συνήθως, σε μια ενιαία παράγραφο και η έκτασή της εξαρτάται από την έκταση του κειμένου, τον σκοπό της περίληψης, την αφαιρετική και συνθετική ικανότητα του δημιουργού της. Η περίληψη, επομένως, αποτελεί ένα νέο κείμενο που χαρακτηρίζεται από νοηματική αυτοτέλεια, συνεκτικότητα και συνοχή. Η κανονική περίληψη πρέπει να είναι το ένα τρίτο (1/3) του αρχικού κειμένου. Στις σχολικές, όμως, εξετάσεις καθορίζεται ο αριθμός των λέξεων (90-110, 100-120).

Δ. Έλεγχος περίληψης

Τέλος, διαβάζουμε και ελέγχουμε την περίληψή μας: ως προς το περιεχόμενο, αν αποδίδονται οι βασικές πληροφορίες του αρχικού κειμένου, ως προς δομή, αν τα νοήματα και οι ιδέες παρουσιάζονται με αλληλουχία (συνοχή και συνεκτικότητα) και ως προς τη μορφή/έκφραση, αν υπάρχει το κατάλληλο ύφος και αν χρησιμοποιείται σωστά η γλώσσα στο επίπεδο της ορθογραφίας, της σύνταξης, της στίξης και του λεξιλογίου.

2. Τι πρέπει να προσέχω σε μία περίληψη

Όταν γράφουμε μια περίληψη, πρέπει να προσέχουμε τα εξής:

- **Αποφεύγουμε την υπερβολική αφαίρεση και γενίκευση**, δίνοντας τα επιχειρήματα και τις σκέψεις του συγγραφέα σε σωστή αναλογία.
- **Δεν προσπαθούμε να μιμηθούμε το ύφος του κειμένου** και αποφεύγουμε να χρησιμοποιήσουμε αυτούσιες λέξεις ή φράσεις του κειμένου, αλλά χρησιμοποιούμε συνώνυμα ή ταυτόσημους όρους, Αν, όμως, είναι εντελώς απαραίτητο να τα παραθέσουμε, τότε χρησιμοποιούμε **εισαγωγικά**.
- Χρησιμοποιούμε **προσωπική έκφραση**, γιατί η περίληψη είναι προσωπική δημιουργία, χωρίς, όμως, να προδίδει το πνεύμα του συγγραφέα.
- **Δεν σχολιάζουμε τις απόψεις του συγγραφέα, ούτε επιδοκιμάζουμε ή αποδοκιμάζουμε τις θέσεις του**. Χρησιμοποιούμε ύφος τυπικό και ουδέτερο, ενώ δεν εκφέρουμε ποτέ γνώμη για τις απόψεις του κειμένου. **Επομένως, αποφεύγουμε ρήματα ή φράσεις που σχολιάζουν αρνητικά ή θετικά το περιεχόμενο του κειμένου, όπως:** ορθά ο κειμενογράφος καταγγέλλει, αποστομώνει, χλευάζει, εξαντλεί το θέμα, πείθει κ.λπ.
- Παρακολουθούμε και καταγράφουμε τη συλλογιστική του πορείας και τα **βασικά σημεία του κειμένου** με -όσο το δυνατό- αντικειμενικό τρόπο.
- **Παραλείπουμε** τις πολλές λεπτομέρειες, τις επεξηγήσεις, τα παραδείγματα, ή αναφερόμαστε συνοπτικά σ' αυτά (π.χ. παραθέτει τεκμήρια, επιστρατεύει στατιστικά δεδομένα, επικαλείται απόψεις ειδικών κ.λπ). Ακόμη παραλείπουμε τις καλολογικές εκφράσεις, τα σχήματα λόγου, τις αναλογίες, τα αρκτικόλεξα, τις συντμήσεις, τις απαριθμήσεις και τα αποσιωπητικά.
- **Μετατρέπουμε** τις μεταφορές σε κυριολεξίες ή απλώς τις παραλείπουμε. Επιλέγουμε από την αρχή τη **σύνταξη (ενεργητική ή παθητική)** που θα χρησιμοποιήσουμε και τη διατηρούμε, συνήθως, έως το τέλος της περίληψης. Χρησιμοποιούμε κατά κανόνα το **τρίτο πρόσωπο**.
- Πρέπει να γνωρίζουμε ότι η **έκταση της περίληψης** προσδιορίζεται από τρία πράγματα: την ποιότητα και την έκταση του κειμένου που εξετάζουμε, τον σκοπό για τον οποίο κάνουμε την περίληψη και, τέλος, την κριτική / αφαιρετική ικανότητά μας.
- Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι **ο σκοπός**, για τον οποίο γράφεται μια περίληψη, επηρεάζει τον λόγο μας και τη γραφή μας.
- Μεταφέρουμε σε **πλάγιο λόγο** τις βασικές ιδέες/απόψεις του συγγραφέα.
- Τηρούμε τη **χρονική σειρά**. Αυτό που αναφέρεται στο παρελθόν ή στο μέλλον από τον συγγραφέα, πρέπει να τηρείται και στην περίληψη.
- Η **συνοχή** ανάμεσα στις επιμέρους ιδέες που περιέχονται στην περίληψη επιτυγχάνεται με όλους τους δυνατούς τρόπους: επανάληψη της προηγούμενης ιδέας ή λέξης-κλειδί, χρήση αντωνυμιών, διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων.
- Αν **μια ιδέα** στο κείμενο παρουσιάζεται σε περισσότερες από μία παραγράφους, συγκεντρώνουμε τα επιμέρους στοιχεία της και τα παρουσιάζουμε ενιαία στην περίληψη.

3. Συγκρίνω δύο περιλήψεις, μία εκτενή και μία συνοπτική, του ίδιου κειμένου

Η περίληψη μπορεί να είναι εκτενής (γράφουμε με βάση τη θεματική περίοδο και τις σημαντικές λεπτομέρειες κάθε παραγράφου). Η περίληψη μπορεί να είναι συνοπτική (γράφουμε με βάση τους πλαγιότιτλους των παραγράφων ή των ευρύτερων νοηματικών ενοτήτων). Η περίληψη μπορεί να είναι εκτενής ή συνοπτική, ακόμα και όταν στηριζόμαστε στο διάγραμμα ενός κειμένου, οπότε αξιοποιούμε λιγότερα ή περισσότερα από τα στοιχεία του.

4. Εξετάζω τη χρήση της ενεργητικής και της παθητικής σύνταξης σε μία περίληψη

Ο τύπος της σύνταξης μεταβάλλει το ύφος του κειμένου (επίσημο, ανεπίσημο), αλλά και τον τύπο των παρατιθέμενων πληροφοριών. Κατά τη σύνθεση, λοιπόν, της περίληψης επιλέγουμε και τον τύπο της σύνταξης που θα χρησιμοποιήσουμε.

Με την **ενεργητική σύνταξη** (π.χ. Ο γεωργός οργώνει το χωράφι):

- Εξαίρεται το πρόσωπο ή το πράγμα που δρα (υποκείμενο).
- Το γραμματικό υποκείμενο ταυτίζεται/συμπίπτει με το λογικό υποκείμενο της πρότασης.

Με την **παθητική σύνταξη** (π.χ. Το χωράφι οργώνεται από τον γεωργό):

- Εξαίρεται το αποτέλεσμα της ενέργειας, η ίδια η ρηματική πράξη του γραμματικού υποκειμένου.
- Το αντικείμενο της ενεργητικής σύνταξης γίνεται υποκείμενο.
- Δεν ονομάζεται ρητά το υποκείμενο.
- Το λογικό υποκείμενο συμπίπτει έμμεσα με τον προσδιορισμό του ποιητικού αιτίου (από τον γεωργό), που άλλοτε δηλώνεται και άλλοτε όχι.
- Το ποιητικό αίτιο παραλείπεται όταν: α) εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα, β) είναι άγνωστο ή δεν το γνωρίζουμε (λ.χ. απρόσωπα ρήματα: χιονίζει, βρέχει, κάνει ζέστη/κρύο) και γ) δεν θέλουμε να το δηλώσουμε/ονομάσουμε.
- Με την παθητική σύνταξη αποκτά ποικιλία η πλοκή του λόγου, εξασφαλίζεται η πυκνότητα και η συντομία του, το ύφος γίνεται πιο επίσημο και σύνθετο και τονίζονται οι απόψεις/θέσεις που παρουσιάζονται στο κείμενο.
- Ενδείκνυται, κυρίως, όταν η περίληψη γίνεται από τον ίδιο τον συγγραφέα, για να αποφύγει την αναφορά στο πρόσωπό του ή, όταν γίνεται από τρίτους, για να τονιστεί η σκέψη και όχι το πρόσωπο του συγγραφέα.

5. Παρατηρώ περιλήψεις από ποικίλα κείμενα

Είναι γεγονός ότι η περίληψη στη σχολική διαδικασία αποτελεί ένα πολλαπλά χρήσιμο εργαλείο για τους μαθητές. Διευκολύνει τον μαθητή στην εκμάθηση και επανάληψη των θεωρητικών, κατά βάση, μαθημάτων, συμβάλλει στη γλωσσική του βελτίωση, στην όξυνση της κρίσης του, στην καλλιέργεια της αφαιρετικής του ικανότητας. Η αξία της, όμως, δεν περιορίζεται ούτε καλύπτει μόνο ανάγκες της σχολικής ζωής.

Η περίληψη μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στην κοινωνική ζωή σε πλείστες περιστάσεις. Έτσι, μπορεί να έχουμε περίληψη ενός πανεπιστημιακού μαθήματος, μιας εισήγησης/διάλεξης σε ένα συνέδριο, για να ενημερωθεί το ακροατήριο για το

περιεχόμενο των λόγων του ομιλητή, ενός άρθρου στο χώρο της δημοσιογραφίας, της υπόθεσης ενός βιβλίου, μιας κινηματογραφικής ταινίας ή τηλεοπτικής εκπομπής, της κριτικής ενός βιβλίου ή καλλιτεχνικού έργου, μιας προσωπικής αφήγησης ή περιγραφής. Είδος περίληψης θεωρείται και η περίληψη (abstract) που γράφεται από τον ίδιο τον συγγραφέα, αφορά το δικό του κείμενο και έχει ως σκοπό να κατατοπίσει τον αναγνώστη, για όσα θα διαβάσει στη συνέχεια.

«Περίληψη ζωής», δηλαδή επιλογή και απαρίθμηση σημαντικών γεγονότων της ζωής ενός ατόμου, μπορούμε να βρούμε και σε άλλα είδη λόγου και μορφές τέχνης. Τέτοια έργα μπορεί να είναι: η βιογραφία, η μυθιστορηματική βιογραφία, το μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία, το απομνημόνευμα, το ημερολόγιο, το αυτοβιογραφικό σημείωμα, το θεατρικό και κινηματογραφικό έργο.

Πηγή: <http://www.ediamme.edc.uoc.gr/ellinoglossi>

(απόσπασμα από το βιβλίο «Η Γλώσσα μας» Β' Λυκείου)